

פרק ו: שאלות "סגורות" ו"פתוחות"

הפרק יעסוק במאפיין צורני נוסף של שאלות: שאלות "סגורות" ו"פתוחות", ובאילו הקשרים רצוי להשתמש בכל סוג.

שאלות "סגורות" הן שאלות שהתשובה עליהן כלולה בשאלה ואמורה להיות חיובית או שלילית, או שהיא כוללת הסתייגויות (התשובה כן/לא/תלוי).

שאלות "פתוחות" הן שאלות שהתשובה עליהן אינה כלולה בתוך השאלה.

דוגמאות:

שאלה פתוחה: לאן הלכת אתמול בערב?

שאלה סגורה: האם אתמול בערב הלכת למסיבה אצל יעקב?

מדוע חשוב לנו להבחין בין שאלות סגורות ופתוחות? יש מצבים שבהם אנו, כשואלים, רוצים לברר קיומו של דבר מסויים לדוגמה: אני רוצה ללכת לטיול מסוים רק אם יש הסעה מאורגנת לנקודת המוצא של הטיול. במקרה זה אשאל: האם יש הסעה מאורגנת לנקודת המוצא של הטיול? - שאלה זו הינה שאלה סגורה.

לעתים אנחנו, כשואלים, לא רוצים לכוון את תשובת המשיב. במקרה זה עדיף לשאול שאלה פתוחה. למשל, אם נשאל: "האם האווירה בבית-ספר טובה?" הוא יכול להשיב: "כן, אווירה טובה", וכך לא נתנו לו הזדמנות לתאר את האווירה מנקודת מבטו. אולם אם נשאל: "מהי האווירה בבית-הספר?" השאלה תאפשר לנשאל לתת תשובה ובה גם להביע את דעתו.

בפרק קודם למדנו ששאלה חסכונית היא שאלה שהתשובה עליה יכולה לחסוך שאילת שאלות אחרות; בפרק הזה ננסה לבדוק מה מידת החסכנות, כאשר אנחנו שואלים שאלה אחת חסכונית במקום קבוצה של שאלות.

1. תחקור על קורסמוי (אי בתאילנד) - פעילות ליחיד

א. נועם ורותי הם טיילים מנוסים. בבנקוק פגשו את נמרוד והמליצו שטייל עם בני משפחתו לאחד מאיי תאילנד, קורסמוי. נמרוד מעולם לפני כן לא שמע על האי ולכן הכביר שאלות בפני השניים.

לצד כל שאלה רשומים שני זוגות מספרים המציינים את היותה שאלה סגורה או שאלה פתוחה. מתח קו תחת זוג המספרים המציינים את המאפיין המתאים, לדעתך, לכל שאלה.

1. מה מיוחד באי? (פתוחה: 19-35; סגורה: 20-50)
2. האם האי יפה? (פתוחה: 11-26; סגורה: 24-26)
3. היכן ממוקם האי? (פתוחה: 24-54; סגורה: 24-56)
4. האם יש שם אתרי צלילה יפים? (פתוחה: 23-53; סגורה: 8-23)
5. כמה זמן שהיתם שם? (פתוחה: 22-52; סגורה: 15-60)
6. מה עשיתם בתקופה ששהיתם שם? (פתוחה: 27-57; סגורה: 27-43)
7. האם יש חופי רחצה טובים באי? (פתוחה: 29-57; סגורה: 29-59)
8. מי גר באי? (פתוחה: 29-27; סגורה: 45-60)
9. כיצד התושבים מתייחסים לתיירים? (פתוחה: 52-53; סגורה: 52 - 23)
10. האם יש באי הרבה תיירים והאם יש אנשים המתפרנסים מתיירות? (פתוחה: 21-51; סגורה: 21-49)

11. האם יש באי קרוונים או בתי מגורים אחרים להשכרה? (פתוחה: 18-48; סגורה: 16-46)
12. כמה עולה לשכור מקום מגורים ללילה? (פתוחה: 16-18; סגורה: 46-48)
13. האם יש אפשרות לקנות אוכל באי? (פתוחה: 57-59; סגורה: 59-60)
14. כיצד מגיעים לשם מבנקוק? (פתוחה: 26-56; סגורה: 54-56)
15. כמה שעות לוקח להגיע מבנקוק לאי? (פתוחה: 49-51; סגורה: 51 - 21)
16. האם יש לשם תחבורה סדירה? (פתוחה: 8-22; סגורה: 22-23)
17. איזה צמחייה יש באי? (פתוחה: 33-48; סגורה: 56-57)

העבר קווים בין כל זוג מספרים שהדגשת ברשימת השאלות לעיל.

15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
30	29	28	27	26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16
45	44	43	42	41	40	39	38	37	36	35	34	33	32	31
60	59	58	57	56	55	54	53	52	51	50	49	48	47	46

ב. הצג שאלה נוספת לטיילים:

ג. מתוך רשימת השאלות המופיעה בעמוד הקודם בחר שלוש שאלות שנראות לך חיוניות יותר לקבלת החלטה לגבי נסיעה לקורסמוי ובדוק - לאילו קבוצות הן שייכות: סגורות ו/או פתוחות?

מספרי שאלות חיוניות פתוחות הם: _____

מספרי שאלות חיוניות סגורות הם: _____

ד. בהנחה כי אתה, כמטייל, סובל מחסרון כיס - יש לך מעט מאד כסף לטיול - אילו 3 שאלות תשאל?

1. _____

2. _____

3. _____

2. מי יודע? - משחק ברביעיות או בקבוצות

במשחק זה נתרגל שני מאפיינים של שאלות: שאלות סגורות ושאלות חסכוניות. קבוצה א' תבחר בשקט, דמות מפורסמת כלשהי אשר מוכרת לחברי קבוצה ב'. מטרת קבוצה ב' לזהות את שם הדמות באמצעות הצגה של מספר שאלות מצומצם, ככל האפשר, לקבוצה א'. כללי המשחק:

א. מותר לשאול רק שאלות סגורות.

ב. התשובות במשחק זה תהיינה של "כן"/"לא" בלבד.

ג. קבוצה א' תרשום את השאלות שנשאלו.

ד. החליפו תפקידים בין הקבוצות.

לאחר סיום המשחק, כשקבוצות א' וב' זיהו את הדמויות, סקרו את השאלות ששאלתם: האם, במחשבה שנייה, ניתן היה לצמצם את מספר השאלות? אם כן - אילו שאלות הייתם יכולים להפוך לשאלות חסכוניות?

רשמו את מסקנותיכם:

א.

ב.

ג.

שימו לב! כדי להשיג מידע מוגדר במינימום שאלות סגורות יש להקפיד על סדר השאלות. תחילה - שאלות שפוסלות אפשרויות רבות יותר ואחר-כך - שאלות יותר ממוקדות. במשחק "מי יודע" היה עליכם לזהות דמות; מכאן שיש להציב קודם שאלה שהתשובה עליה מצמצמת את האפשרויות לדמות שנבחרה. השאלה, למשל: "האם זה גבר?" מצמצמת לחצי את הדמויות שנותרו; שאלה זו פוסלת שאלה, כמו: "האם היא אישתו של איש מפורסם?" כי אם התשובה על השאלה הראשונית היתה חיובית - כלומר, הוא אכן גבר, אז שאלת היותה אשת איש הופכת למיותרת.

בפרק ג' העוסק בשאלות רחבות וצרות, הראינו כי שאלה רחבה היא גם שאלה חסכונית: היא כוללת בתוכה התייחסות לכמה שאלות צרות.

כאן באה לביטוי אפשרות נוספת לחיסכון בשאלות:

אם שואלים שאלה בזמן ובמקום הנכון, יכולים לחסוך שאלות אחרות.

3. מה הסדר הטוב לדעתכם? - פעילות בזוגות

על-פי המסקנה הקודמת, סדרו את השאלות שלפניכם: לכל שאלה תנו מספר מ'1 עד 11 על-פי הסדר הנראה לכם כחסכוני ביותר (הפנייה בלשון זכר אינה משקפת את מין הדמות). השאלות הן:

_____ "האם הוא דמות אדם?"

_____ "האם הוא חי?"

_____ "האם הוא דמות השייכת להיסטוריה הרחוקה?"

_____ "האם זאת אישה?"

_____ "האם הוא ישראלי?"

_____ "האם הוא מתחום הפוליטיקה?"

_____ "האם הוא בגיל העשרה?"

_____ "האם הוא חי בתקופת מלחמת השחרור?"

_____ "האם הוא עדיין פעיל בפוליטיקה?"

_____ "האם הוא מתחום הבידור?"

_____ "האם הדמות מפורסמת גם מחוץ לקבוצה זו?"

4. קונים מכונית - פעילות כיתתית

התבקשת להפוך שאלה פתוחה לשאלה סגורה. איזו תועלת, לדעתך, עשוי להפיק מהתרגיל אדם הרוכש מכונית?

5. שכתוב ראיון - פעילות ליחיד

הכתב מיקי ק' נשלח לראיין את אחד המועמדים של "מפלגת הצדק המהפכני" בארץ "כאן ועכשו". זה עתה פרסמה המפלגה בעיתונות את דבר היווסדה ולציבור הרחב לא ידוע אודותיה דבר.

להלן קטע מהראיון:

ש. איזה מסר חדש אתם מביאים לציבור שלנו, שעייף מהפוליטיקה ואינו מאמין לפוליטיקאים?

ת. אנחנו מביאים מסר אחר, שונה: צדק חברתי קודם לביטחון; יש לטפל בילדי הרחוב,

בזקנים, בעניים ובשאר האנשים קשייזים ולא להקדיש משאבים לביטחון.

ש. לאיזה ציבור אתם פונים?

ת. אנחנו פונים לכולם ובעיקר לאלה שאכפת להם ולא להם שאלה שאין להם.

- ש. מי המועמדים שלכם ובמה הם עוסקים מחוץ לפוליטיקה?
 ת. את יעקב שמש הבאנו מאחורי עץ התאנה, שם קיבץ נדבות.
 את אופירה מצאנו באחד האוהלים - שם גידלה עשרה ילדים.
 את בני חיפשונו וגילינו באוניברסיטה - לומד כל מיני דברים.

מיקי רץ עם הראיון הטרי למנהל העיתון. המנהל העיף בו מבט קצר ואמר: "מריחה", לך תעשה עבודה חדשה".

א. למה, לדעתך, התכוון המנהל? מה לא היה בסדר בשאלות ששאל מיקי?

ב. עזור למיקי לחשוף טוב יותר את המפלגה החדשה: הצע שאלה אחת או יותר לכל אחת מהתשובות שהשיב המראיין למיקי.

חשוב כיצד תנסח שאלה למראיין כך שלא יוכל לחמוק ממנה:

להזכירך, כל שאלות "האם" הן שאלות סגורות, אך יש שאלות סגורות שהמלה "האם" אינה מופיעה בהן במפורש - לדוגמה: "האם) היא אוהבת גלידה 'סנוקרסטי'?" או: "האם) יורד גשם בחוץ?" או: "איפה) היית אתמול - בסרט או בהצגה?"

ג. הכתב רוצה לוודא שהמפלגה החדשה תדאג למובטלים שבאים משכבות חלשות ולא משכילות, דור שני או שלישי בארץ.

נסח שאלה טובה לצורך זה:

תן לחברך לענות לשאלתך, כנציג המפלגה החדשה:

נסח בעקבות התשובה של חברך שאלה נוספת:

סיכום

ישנם מצבים בהם נעדיף להשתמש בשאלות פתוחות ומצבים בהם נעדיף שאלות סגורות. ניסוח שאלה כסגורה או כפתוחה, יהיה לפי התשובה שאותה אנו מעוניינים לקבל.

מתי עדיפות שאלות פתוחות?

- * כשאנו מעוניינים לקנות משהו בלי לכוון את תשובת המוכר (כמו ברכישת מכונית - ברור שלסוחר יש מכונית זולה, מהירה ויפה, חזאת יאמר בתשובה על כל אחת משאלותינו).
- * כאשר אין לנו מושג על פרטים שונים הקשורים בנושא (כמו, למשל, באי קורסמוי לא נוכל לשאול אם יש עצי קוקוס, אלא נשאל - איזה סוגי צמחייה יש באי?)
- * כאשר אנחנו רוצים לאסוף מידע כלשהו. (נשאל "איפה", "כיצד", "מתי", "מדוע" ועוד - כל אלה מלות שאלה המציינות שאלות פתוחות).

מתי עדיפות שאלות סגורות?

- * כשאנו מעוניינים לאמת פרט כלשהו על-מנת לגלות מידע מסוים (כמו בראיון באמצעי התקשורת של הכתב מיקי).
  - * כאשר הפרטים חשובים לנו ואנו יודעים בדיוק על מה לשאול (למשל: חשוב לנו לברר האם יש בקורסמוי מקומות לינה מסודרים).
- ראינו, כמורכך, כי ניתן לחסוך בשאלות אם שוקלים היטב את סדר הופעתן ומקדימים שאלה שהיקפה גדול יחסית לשאלה בעלת היקף מצומצם יותר, או שאלה שהתשובה עליה תבטל את השאלה הבאה שרצינו לשאול.

המשכו של מסע ...

יותם קיבל מכתב תשובה משגרירות אוקראינה בישראל ובו תיאור היסטורי קצר על העיר דניפרופטרובסק והקהילה היהודית בה.

לכבוד

יותם זיו

רח' המגינים 15

ירושלים

א"נ,

מצ"ב פרטים על העיר דניפרופטרובסק כפי שביקשת.

"העיר דניפרופטרובסק נוסדה בתחילת המאה ה-18, בשנת 1710, על פרשת דרכים במרכז אוקראינה. לראשונה מוזכרת קהילה יהודית במסמכי העיר בשנת 1763. נראה שכמה משפחות יהודיות עברו לגור בעיר אחרי פוגרום בעיר המחוז הנמצאת כ-100 ק"מ צפונית לדניפרופטרובסק. הרובע היהודי היה ממוקם בקצה הדרומי של העיר ובמהרה גדל ונעשה צפוף ודחוס. ב-1890 יצאו כמה משפחות יהודיות מהרובע והתיישבו בחלקה המערבי של העיר, על גדת הנהר. לאזור היהודי החדש הגיעו אנשים צעירים ובעלי אמצעים.

בחודש אפריל 1930 (בעת שהיהודים חגגו את חג הפסח) פרצה שרפה נוראה ברובע היהודי הישן וכלתה חנויות ובתים רבים. רק בנס לא נפגע בית הכנסת, שעמד במרכז הרובע ואשר בו היו ספרי קודש רבים וכן ספר הקהילה שבו רשומים לידות, פטירות ונישואין של חברי הקהילה. המשטרה חשדה כי השרפה נגרמה כתוצאה מהצתה, אך החקירה הופסקה ללא כל ממצאים זמן קצר לאחר שהחלה.

חלקה הגדול של קהילת דניפרופטרובסק נכחד במלחמת העולם השנייה. רובם של בני דניפרופטרובסק ששרדו מהמלחמה הגרו לארץ ישראל והתאחדו עם בני משפחותיהם הציונים שהגרו לפלסטינה לפני המלחמה הגדולה.

כיום חי בדניפרופטרובסק מספר מועט של יהודים קשישים שחזרו לעיר לאחר המלחמה; חייהם מתרכזים סביב בית הכנסת הישן ששרד בכל תלאות המלחמה והזמן."

לצערנו, לא נוכל לענות על שאלותיך לגבי משפחת זלמנסון ללא קבלת פרטים נוספים. מסיבה כלשהי בנים למשפחת זלמנסון מופיעים לעתים גם עם שמות המשפחה זלמנוב, זלמנון וזלמנוף. עם קבלת הפרטים הנוספים נשמח לשלוח לך מידע הנוגע למשפחתך.

בכבוד רב,

Uzora

איגור ילבטוב,

קונסול

בפני יותם עומדות עתה שתי בעיות:

עליו לאסוף עוד פרטים על הקשר בין שם משפחתם של סבא וסבתא - זלמנסון, לבין שמות המשפחה זלמנוב, זלמנון וזלמנוף, כדי שיוכל לבקש מידע נוסף על המשפחה, מהשגרירות האוקראינית ומאנשי הקהילה היהודית, ולהרחיב את ידיעותיו לגבי שורשי משפחתו. כמרכן עליו לבדוק אם וכיצד השפיעה השרפה על מקום המגורים של משפחתו - האם הם המשיכו לגור בתוך העיר דניפרופטרובסק או יצאו מחוצה לה.

פעילות ליחיד

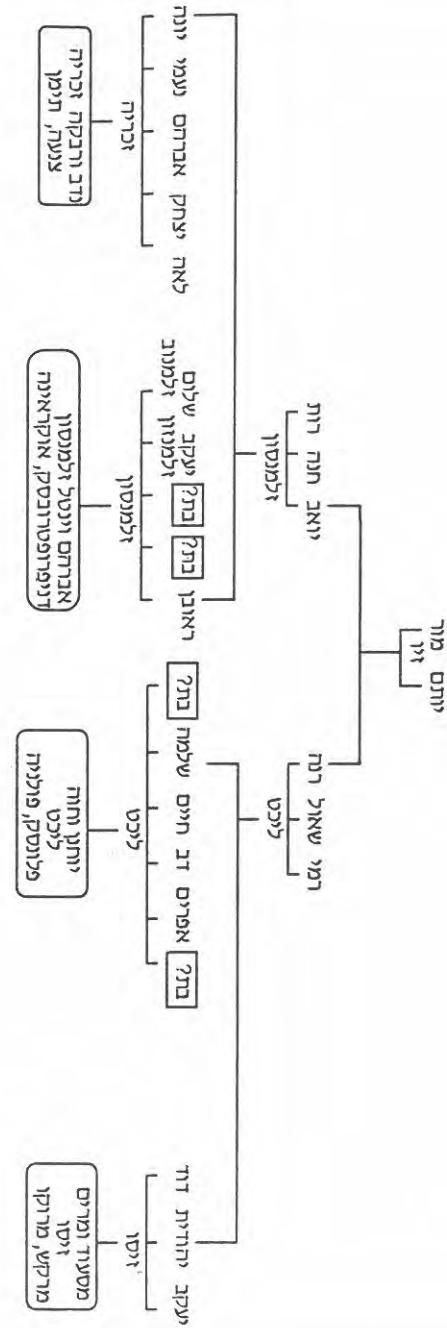
הצג לפחות 3 שאלות שאותן ינסח יותם לשגרירות האוקראינית בישראל, כדי לברר את הפרטים החסרים.
לפני ניסוח כל שאלה חשוב - האם כדאי להשתמש בשאלה סגורה או פתוחה!

יותם החליט לכנס את המשפחה ולהציג בפניהם את המידע שאסף עד כה.

הוא קרא בפניהם את השאלות ואת מכתבי התשובות שקיבל מהמוסדות השונים.

יותם: שלחתי לבית התפוצות מכתב ובו שאלתי: האם קיים בבית התפוצות ציור "עץ המשפחה" או מידע אחר על משפחת רינה ויואב זיו. יואב בן ראובן ויונה זיו (זלמנסון) ורנה בת משפחת ליכט. הנה המכתב שקיבלתי מבית התפוצות (יותם הוציא את "עץ המשפחה" והראה לכל הנוכחים).

עץ המשפחה

מקורות: ספר קהילת זנסטרופטורנסקי - ספר יישובים לידות
 ספר קהילת זנסטרופטורנסקי - ספר יישובים לידות
 ספר קהילת זנסטרופטורנסקי - ספר יישובים לידות
 ספר קהילת זנסטרופטורנסקי - ספר יישובים לידות

לאחר קבלת "עץ המשפחה" כתב יותם גם לפרופסור מתן, חוקר תולדות ההתיישבות בארץ-ישראל בעת החדשה. הוא הציג בפני הפרופסור את השאלה הבאה: "מה אפיין את אנשי משפחת ליכט (דב, שלמה, אפרים וחיים) שסיפרו לי שבנו יישובים והיו אנשי הגנה וביטחון?" רמי ביקש לקרוא את מכתב התשובה של הפרופסור כדי להציג את הצד שלו במשפחה.

הוא קרא את המכתב בקול דרמטי:

לכבוד
 מר יותם ז"ר
 רח' המגנים 15
 ירושלים

א"נ,

מצ"ב תקציר סיפורם של בני משפחת ליכט, אנשי העבודה והביטחון, כפי שביקשת.

"בני משפחת ליכט היו אנשים חזקים ועיקשים, עובדי אדמה, שידעו לרכב על סוסים ולהשתמש בנשק, בניגוד לרבים אחרים שבאו מעיירות וערים גדולות באירופה. בני משפחת ליכט הגיעו מאזור כפרי בפולניה, שם שימש אביהם כשומר יערות. את אומנות הרכיבה והשימוש בנשק ואף את הניסיון החקלאי רכשו בכפר מולדתם. ניסיונם מהגולה, אופיים העקשני וחזקם הגופני העמידו אותם בשורה הראשונה של בני המושבים וההגנה בארץ, עוד בטרם קום המדינה.

דב ליכט היה לקצין בכיר בצה"ל, לאחר היווסדו. אחיו, שלמה ליכט, היה פעיל בתנועה הציונית בקרב קהילות צפון אפריקה, שם גם הכיר את אישתו. שלמה נהרג באחת מפעולות התגמול הנועזות, שהיו עלומות זמן רב. הוריהם היו אנשי אדמה ועמל שתרמו לפיתוח החקלאות וההתיישבות בארץ המתפתחת."

בכבוד רב,

פרופ' מתן

יותם שהבין מדברי פרופסור מתן שסבא שלמה וסבתא יהודית היו מעורבים בענייני ביטחון בימי "המדינה שברוך", כתב גם לארכיון הצילומים של מוזיאון ההגנה. לא ידוע לנו אילו שאלות הפנה אליהם אך בתגובה לפנייתו קיבל יותם תמונה בה מופיעים כמה אנשים ובהסבר נכתב:

"תמונת שליחי 'ההגנה' לפני צאתם לשליחות חשאית במרוקו. השליחים לפי סדר עמידתם, משמאל לימין, הם: משה עצמון, רפי שקדי, יהודית זיסו (ליכט), שלמה ליכט, מנחם עופר".

פעילות ליחיד

אילו שאלות, לדעתך, הפנה יותם לארכיון הצילומים של מוזיאון "ההגנה"?

1.

2.

מור: גם אני שאלתי שאלות ויש לי תשובות.

יותם: מי ביקש ממך? את מי כבר שאלת? מה את כבר מסוגלת לשאול?

מור: ביקשתי מהשכן שלנו, בן-חיים, שיספר לי על סבא. הוא אמר שהיה חבר טוב של סבא שלמה. שאלתי אותו איפה סבא וסבתא נפגשו. הוא סיפר שסבא היה חייל ב"הגנה" ונשלח למרוקו לארגן את העלייה של צעירים משם לפלסטינה. באחד מהמפגשים הסודיים בעיר מרקש הוא פגש את סבתא, שהייתה צעירה ויפה והמשפחה שלה הייתה משפחה חשובה שם.

יותם: שאלת עוד משהו?

מור: גם שאלתי אותו למה קוראים לנו זיו והוא אמר שזה בגלל שהפירוש של שם המשפחה שהיה לאימא זה "אור" והשם של סבא ראובן וסבתא יונה מתחיל באות ז', וגם שם המשפחה של סבתא יהודית התחיל בז', אז הם בחרו בשם זיו. זיו מתחיל באות ז' וזה גם אור. בן-חיים סיפר שסבא ראובן וסבתא יונה אהבו את השם שאימא ואבא בחרו וגם הם שינו את השם שלהם לזיו.

באחד מערבי שישי, כשכל המשפחה סיימה את ארוחת הערב, סיפר יותם לאביו, שבא לחופשה מהצבא, מה למד על המשפחה.

אבא: אותי מעניינים ביותר סיפורים על משפחת זיסו ממרקש.

מור: ואותי הכי מעניין הסיפור על סבא שלמה.

אימא: אני מאוד סקרנית לדעת על הנוף בסביבות דניפרופטרובסק.
רמי: אילו אנשים מתעניינים יש במשפחה שלי, אני ממש גאה. אבל יותם, מכל האפשרויות שהעלו מתוך הנושאים שמעניינים אותך, צריך גם לדעת איך בוחרים נושא.